

Waken, bidden en beheersen: met minder gaat het niet.

Preek over Matteüs 22:15-22 en Genesis 2 & 1

Paaskerk Baarn, 19 oktober 2014

Ds. C. Kruijswijk Jansen

De astronoom Falcke, hoogleraar in Nijmegen, vertelt in Trouw dat zijn geloof in God steeds groet wordt. Hoe meer hij weet van het uitdijende heelal, hoe meer hij beseft dat de aardbol maar een stofje is in al die ontelbare en onvoorstelbare melkwegstelsels, des te groter wordt zijn besef dat er wel een God moet zijn als basis en voorwaarde van leven. Zeker als de in dat geheel de mens ziet, zo onooglijk. Het is wat je vindt in Psalm 8, waar de dichter het firmament aanschouwt: "Wat is dan de mens, dat Gij hem gedenkt, het mensenkind, dat Gij naar hem omziet?" Eigenlijk heel positief dat wij mensen er mogen zijn!

De keerzijde vond ik in het boek van Jeroen Brouwer, 'Bezonken rood', dat ik juist had gelezen. Brouwer schreef dit boek dertig jaar geleden vanwege de dood van zijn moeder. Met zijn moeder had hij als kleuter in het Jappenkamp Tjideng op Java gezeten. Hij beschrijft het onbegrensde gruwelijke en wrede optreden van de Jappen. 'Bezonken rood' slaat op zijn schaamte en wroeging voor wat zijn moeder en al die andere vrouwen en kinderen werd aangedaan. Hun levens gingen eraan kapot en werden er door getekend tot hun laatste snik.

Toen ik eenentwintig was bezocht ik met de faculteit concentratiekamp Buchenwald. Ik weet nog hoe verpletterend de bunker was, waar gevangenen in de laatste dagen van hun leven werden doodgemarteld. In die tijd las ik van Floris Bakels, oud hoofdredacteur van Elsevier, het boek 'Nacht und Nebel'. Bakels was een gevangene van de Duitsers die in Nacht und Nebel moest verdwijnen en daarom van het ene concentratiekamp naar het andere werd gesleept. Dezelfde wreedheden als de Jappen beschrijft Bakels. 'Bezonken rood' en 'Nacht und Nebel' horen, denk ik, tot de verplichte kost om te beseffen tot welke wreedheid mensen in staat zijn. Via internet en Youtube komen vandaag dezelfde wreedheden onze huizen binnen.

Het zet Psalm 8 op scherp "Wie is de mens dat Gij naar hem omziet ...?" Wie zijn die mensen, wie zijn wij? In de bijbel vind je dat mensen op God lijken, 'naar zijn beeld en gelijkenis'. In ieder mens zit dit beeld, als een watermerk. Wanneer je een bankbiljet tegen het licht houdt, zie je het watermerk. Zo zie je God oplichten als je een mens goed doorziet. Jezus duidt hier op in dat twistgesprek over de vraag of het geoorloofd is om belasting te betalen. Als hij 'ja' zou zeggen, zou hij van zijn voetstuk vallen bij zijn volksgenoten, als collaborateur. Als hij 'nee' zou zeggen, zou hij hangen en in handen van de bezetter worden gemarteld en gedood. Zijn antwoord is slim. 'Als op een munt de beeltenis van de keizer staat, geef dan aan de keizer wat van de keizer is, en geef aan God wat van God is'. Iedereen verwonderd en tevreden.

Waarom is dit zo bijzonder? Omdat er maar één vraag wordt gesteld 'wiens beeld staat hierop?', en er twee antwoorden worden gegeven 'geef aan de keizer' en 'geef aan God'. Waarom die toevoeging 'geef aan God wat van God is'? Omdat daar de essentie zit. Aan de keizer geven is tot daaraan toe, maar aan Góð geven, dáár komt het op aan. Wie bèn je? Wat draag je uit? Hoe herkenbaar is God in jou?

Stel dat jij daar bij Jezus zou staan. Je zou denk ik de opluchting voelen, en misschien wel de verwondering dat hij jou een kind van God noemt, iemand in wie God zichtbaar is, zijn beeld en gelijkenis! Verwarmend is dat. Maar het is tegelijk ook verwarrend, juist omdat je weet dat mensen zich als wolven voor elkaar kunnen gedragen. Ze verkrachten, verminken, onthoofden ... Wie is toch de mens, dat Gij aan hem denkt? Ieder mens is beeld van God, zeggen we. Je liefste, maar ook je grootste vijand. Dat is vertederend en tegelijk hoogst beangstigend. Het roept de vraag op wat en wie bedoeld is dat de mens een beeld van God is.

Dat brengt ons bij de scheppingsverhalen in het begin van de bijbel. Het oudste scheppingsverhaal begint in Genesis 2:4, waar verteld wordt dat God de mens boetseert uit de aarde en hem de levensadem inblaast. In Genesis 2:15 lees je waartoe mensen er zijn: om de aarde 'te bewerken en erover te waken'. Bewerken en waken zijn sacrale, heilige woorden die thuishoren in het heiligdom. 'Bewerken' betekent dienen, vereren, God dienen en vereren, bidden kun je ook zeggen. Met 'De aarde bewerken' dien je in wezen God, een heilige taak. 'Waken' is wat in Psalm 23 hoeden wordt

genoemd, waar de herder de schapen hoedt, over en waakt. Je vind het ook in de zegen van Aäron 'De Heer zegene en behoeft u...'
Óns doen en laten is een heilige opdracht, opdat wij lijken op God die leven schept.

De realiteit is dat wij het te weinig doen. We doen niet echt aan bewerken en waken. Dat moet je leren, en als dat niet wil er toe gedwongen worden. Dat kon wel eens de reden zijn dat eeuwen later een tweede scheppingsverhaal geschreven is dat in de bijbel is terecht gekomen als Genesis 1, het verhaal van de zeven scheppingsdagen. In Genesis 1 spelen heel andere woorden een rol als in Genesis 2. In Genesis 1 gaat het over 'heerschappij voeren', 'gezag uitoefenen' en over 'onderwerpen', 'bedwingen'. De opdracht is wel om 'vruchtbaar te zijn, talrijk te worden en de aarde te bevolken', maar dat gaat niet vanzelf. Daar moet je aan werken, dat moet je leren, en als dat niet wil toe gedwongen worden. Je moet jezelf de vraag blijven stellen: Ben ik wat God bedoeld heeft? Wat ik doe, doe ik dat in de geest van God?

Vandaag bevestigen we drie ambtsdragers. In de bevestigingswoorden klinkt door dat 'zij ons voorgaan in dienstvaardigheid'. Waar kun je dan aan denken? Ik spits het toe op wie wij voor elkaar kunnen zijn. Eind september was het 'De week tegen de eenzaamheid'. De hoogleraar Wolffers sprak van een Amerikaans onderzoek in de zorg. Daar bleek dat twaalf procent van de werktijd van de zorgende werd besteed aan zorg aan de patiënt. Veertig procent van de werktijd werd besteed aan het administreren van die zorg. Om je te verantwoorden en je in te dekken tegen claims. Als ik mensen spreek die in het onderwijs doende zijn, gebeurt iets dergelijks. Steeds meer tijd gaat zitten in rapporten en verslagen, ten koste van het onderwijs. We zijn terecht gekomen in een samenleving van aansprakelijkheid en verantwoorden.

Het zou zo anders kunnen. U kent misschien de situatie van de dementerende oudere die bij de deur staat om de al lang overleden partner op te wachten. Je kunt haar met een kluitje in het riet sturen en doen als de overledene straks wel zal komen, je kunt ook de tijd nemen om de werkelijkheid te aanvaarden, en dus de pijn voelen die de realiteit is. Het kost tijd om vragen niet te vermijden en een gesprek niet haastig af te breken. Het vraagt veel van je om er dat moment te zijn en te blijven. Op je checklist zou nummer één niet moeten zijn of je de steunkousen hebt aangetrokken, maar of je even de tijd hebt genomen om met mevrouw X te praten. Een hand op een schouder doet meer goed dan de bloeddruk opmeten, aldus Wolffers.

U werkt niet in de zorg of in het onderwijs, maar u komt wel in situaties waar een beroep op u wordt gedaan. Brengt u het op om het zó te doen dat u er voor de ander bent? Welk beeld is er zichtbaar in úw doen en laten?

Ik besef dat dat best lastig is. Daarom vallen mij die woorden van Wolffers zo op.

Laten we bidden en waken om er iets van terecht te brengen.

En als dat niet goed lukt, laten we het dan willen leren, desnoods ertoe gedwongen worden. Want zeker is: Het gaat om Waken, bidden en beheersen: met minder kan het niet.

Amen.